

*“UNIVERSITY OF MANAGEMENT AND
FUTURE TECHNOLOGIES”*

NODAVLAT OLIY TA'LIM MUASSASASI

Talabasi D.Nosirova

Annotatsiya: *O'zbekistondagi vasiylik va homiylik institutini tahlil qilish va uni xalqaro amaliyotga taqqoslashga bag'ishlangan. Unda vasiylik va homiylikni tartibga soluvchi O'zbekiston qonunchiligining asosiy qoidalari ko'rib chiqiladi, shuningdek, mamlakatda voyaga yetmaganlar va boshqa zaif toifadagi fuqarolarning huquqlarini himoya qilish tizimi oldida turgan asosiy xususiyatlar va muammolar aniqlanadi. Vasiylar va vasiylarning asosiy funksiyalari, ularning bolalar huquqlarini tarbiyalash va himoya qilish uchun javobgarligi, shuningdek vasiylik va homiylik organlarining roli tasvirlangan.*

Аннотация: *Статья посвящена анализу института опеки и попечительства в Узбекистане и его сравнению с международной практикой. В ней рассматриваются основные положения законодательства Узбекистана, регулирующего опеку и попечительство, а также выявляются ключевые особенности и проблемы, с которыми сталкивается система защиты прав несовершеннолетних и других уязвимых категорий граждан в стране. Описываются основные функции опекунов и попечителей, их ответственность за воспитание и защиту прав детей, а также роль органов опеки и попечительства.*

Annotation: *dedicated to analyzing the Institute of guardianship and trusteeship in Uzbekistan and comparing it to international practice. It examines the basic provisions of the legislation of Uzbekistan, which regulates guardianship and guardianship, and also identifies the main features and problems facing the system of protecting the rights of minors and other vulnerable categories of citizens in the country. The main functions of Guardians and*

guardians are described, their responsibility for the upbringing and protection of children's rights, as well as the role of guardianship and guardianship authorities.

Kalit so'zlar: *vasiylik, homiylik, bolalar huquqlari, O'zbekiston, xalqaro tajriba, ijtimoiy himoya, vasiylik va homiylik organlari.*

Ключевые слова: *опека, попечительство, права детей, Узбекистан, международный опыт, социальная защита, органы опеки и попечительства.*

Keywords: *guardianship, guardianship, children's rights, Uzbekistan, international experience, social protection, guardianship and guardianship authorities.*

O'zbekistonda qo'llanilishi mumkin bo'lgan eng yaxshi amaliyotlarni aniqlash maqsadida AQSh, Germaniya va Buyuk Britaniya kabi boshqa mamlakatlarning huquqiy amaliyotiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Qiyosiy tahlil shuni ko'rsatadiki, rivojlangan mamlakatlarda oilalarni qo'llab-quvvatlash va bolalar farovonligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadigan davlat aralashuvining oldini olish modeli faol qo'llanilmoqda. Xulosa qilib ta'kidlanishicha, O'zbekistonda vasiylik va homiylik institutini yanada takomillashtirish uchun kadrlar tayyorlashni rivojlantirish va davlat nazoratini kuchaytirish, shuningdek, bolalar va nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlarini himoya qilish sohasidagi xalqaro tajribani hisobga olish zarur.

Vasiylik va homiylik-bu biron bir sababga ko'ra o'zini o'zi himoya qila olmaydigan shaxslarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilishni ta'minlaydigan huquqiy mexanizmlar, masalan, voyaga etmagan bolalar, nogironlar, qariyalar. Turli mamlakatlarda ushbu institutlar turli yo'llar bilan tartibga solinadi, bu mahalliy huquqiy tizim, ijtimoiy siyosat va madaniy an'analarning xususiyatlarini aks ettiradi. Maqolada O'zbekistonda vasiylik va homiylik xususiyatlari ko'rib chiqiladi, shuningdek, boshqa mamlakatlardagi amaliyot bilan taqqoslanadi.

O'zbekistonda vasiylik va homiylik.

O'zbekistonda vasiylik va homiylik instituti O'zbekiston Respublikasining fuqarolik kodeksi, shuningdek, ijtimoiy himoya, bolalar

huquqlarini himoya qilish va boshqa zaif toifadagi fuqarolarga bag'ishlangan bir qator normativ hujjatlar bilan tartibga solinadi.

1.Vasiylik

Agar voyaga etmagan (odatda 14 yoshgacha) ota-onasi bo'lmasa yoki ular muomalaga layoqatsiz, bedarak yo'qolgan yoki ota-ona huquqlaridan mahrum etilgan bo'lsa, O'zbekistonda vasiylik tayinlanadi. Vasiyning asosiy vazifasi bolaga g'amxo'rlik qilish, uni tarbiyalash, ta'lim va rivojlanish uchun zarur shart-sharoitlarni ta'minlashdir. Vasiylik vaqtinchalik (masalan, ota-onalar qiyin vaziyatda bo'lsa va o'z vazifalariga qaytishni rejalashtirsa) yoki doimiy bo'lishi mumkin.

Asosiy qoidalar:

- Vasiylar ushbu rolni bajarish uchun zarur fazilatlarga ega bo'lgan jismoniy va yuridik shaxslar bo'lishi mumkin (masalan, ta'lim sohasidagi mutaxassislar yoki ijtimoiy muassasalar). - Vasiylar o'z harakatlari to'g'risida hisobotni sudga yoki vasiylik organiga taqdim etishlari shart. - Vasiyning eng muhim vazifasi bolaning huquqlari va manfaatlarini himoya qilish, shuningdek voyaga etmaganning mol-mulkini tasarruf etishdir.

2. Vasiylik.

Vasiylik voyaga etmagan bola 14 yoshga to'lgan, ammo hali ham g'amxo'rlik va himoyaga muhtoj bo'lgan hollarda tayinlanadi. Vasiylar, vasiylar singari, bolaning farovonligini ta'minlaydi, lekin uning yoshi va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatini hisobga olgan holda. Vasiylik, shuningdek, qisman qobiliyatli deb topilgan shaxslar, masalan, aqliy nogironligi bo'lgan shaxslar uchun ham tayinlanishi mumkin.

Ishonchli shaxslar qarindoshlar yoki ruxsatsiz shaxslar bo'lishi mumkin, ammo ular kerakli yordam va yordamni taqdim eta olishlari muhimdir.

Asosiy qoidalar:

- Vasiy bolaning sog'lig'i, ma'lumoti va axloqiy rivojlanishiga g'amxo'rlik qilishi, shuningdek uning mol-mulkini kuzatishi shart.

Muammolar va muammolar O'zbekistonda vasiylik va homiylik tizimi bir qator muammolarga duch kelmoqda, masalan, vasiylarni yetarlicha o'qitmaslik,

vasiylik institutlarida bolalar huquqlariga yetarlicha e'tibor bermaslik, shuningdek, mahalliy hokimiyat organlari darajasida resurslar yetishmasligi. So'nggi yillarda mamlakat ijtimoiy himoya tizimini takomillashtirish choralari ko'rmoqda, shu jumladan vasiylik va homiylik sifatini monitoring qilish va nazorat qilishni kuchaytirish.

Chet elda vasiylik va homiylik

Vasiylik va homiylik instituti aksariyat mamlakatlarda mavjud, ammo Qonunchilik yondashuvlari va amaliyotlari juda xilma-xil bo'lishi mumkin. Turli xil modellarga ega bo'lgan bir nechta mamlakatlarni ko'rib chiqing.

1. AQSh

AQShda vasiylik va homiylik federal va alohida Shtatlar darajasida tartibga solinadi. Muhim jihat-vasiylik to'g'risida qaror qabul qilish jarayoniga aralashishi mumkin bo'lgan sud nazoratining mavjudligi. Masalan, ajralish holatlarida, ko'pincha vaziyatga qarab vaqtinchalik yoki doimiy bo'lishi mumkin bo'lgan sud vasiylari tayinlanadi. Xususiyat, shuningdek, oilaning ahvolini baholaydigan va vasiylik masalalarini hal qilishda ishtirok etadigan ijtimoiy xizmatlarning kuchli rolidir.

Amerika modelining xususiyatlari:

- Ijtimoiy ishchilarning faol ishtiroki. - Vasiylikning ko'plab turlari, shu jumladan vaqtinchalik, vaqtinchalik oilaviy va doimiy vasiylik.

- Bola huquqlarini ta'minlashning murakkab tizimi, shu jumladan oilalarni kuzatish va qo'llab-quvvatlash.

2. Germaniya

Germaniyada vasiylik va homiylik tizimi oilaviy aloqalarni saqlashga va davlatning oilaviy ishlarga aralashuvini minimallashtirishga qaratilgan. Ammo, agar ota-onalar bolani kerakli tarbiya bilan ta'minlay olmasalar, uning farovonligini nazorat qilish uchun vasiy tayinlanadi.

Nemis tizimining asosiy xususiyatlari:

- Oila bilan ishlashning ustunligi va aralashuv zarurligini oldini olish uchun ota-onalarga yordam berish. - Sud nazorati jarayonining ahamiyati va

vasiylik organlarining faol ishtiroki. - Alohida ehtiyojli va inqirozli bolalarni qo'llab-quvvatlashga alohida e'tibor.

3. Buyuk Britaniya

Buyuk Britaniyada vasiylik tizimi 1989 yildagi "bolalar to'g'risida" gi qonun bilan tartibga solinadi, unda mahalliy hokimiyat organlari bolaning farovonligini ta'minlash uchun barcha zarur choralarni ko'rishlari shart. Bunga vaqtincha va uzoq muddatli vasiylik, shuningdek, agar bola xavf ostida bo'lsa, himoya qilish imkoniyati kiradi.

Britaniya tizimining xususiyatlari:

- Vasiylik bo'yicha nizolarni hal qilish uchun sud protseduralarini joriy etish. - Vasiylikni bir necha shakllarga bo'lish: vaqtinchalik, uzoq muddatli, qo'shma vasiylik va boshqalar. - Vasiylarning professionalligi va bolalar huquqlarini himoya qilish tashkilotlariga katta e'tibor beriladi.

Qiyosiy tahlil

1. Davlat nazorati va ishtiroki: O'zbekistonda va xorijda vasiylik organlari muhim rol o'ynaydi, ammo davlatning aralashuvi darajasi va ijtimoiy ishchilarning roli sezilarli darajada farq qiladi. Masalan, AQSh va Buyuk Britaniyada ijtimoiy ishchilar vasiylik to'g'risida qaror qabul qilish jarayonida faol ishtirok etmoqdalar, O'zbekistonda esa ushbu jihatlarga e'tibor kuchaymoqda, lekin ko'pincha resurslar va mutaxassislar etishmayapti.

2. Oilani qo'llab-quvvatlash: Germaniya va Buyuk Britaniyada aralashuv zarurligini oldini olish uchun oilani qo'llab-quvvatlashga aniq e'tibor qaratilgan. O'zbekistonda bu yo'nalish ham rivojlanmoqda, ammo ijtimoiy yordam muammolari va cheklangan resurslar bu jarayonlarni murakkablashtirmoqda.

3. Bolalar huquqlari: Germaniya va Buyuk Britaniya kabi yuqori darajada rivojlangan huquqiy tizimlarga ega mamlakatlarda bolalar huquqlari qat'iy himoyalangan va vasiylik jarayoni ko'pincha sud nazorati bilan qo'llab-quvvatlanadi. O'zbekistonda so'nggi yillarda bolalarning huquqiy ahvolini yaxshilashga qaratilgan Qonunchilik o'zgarishlari borasida taraqqiyot kuzatilmoqda.

Xulosa.

Vasiylik va homiylik instituti bolalar va boshqa zaif toifadagi fuqarolarning huquqlarini himoya qilishda muhim rol o'ynaydi. O'zbekistonda ushbu institut xalqaro standartlarga muvofiq rivojlanmoqda, ammo kadrlar tayyorlashning etarli emasligi va resurslarning etishmasligi kabi muayyan qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Xalqaro tajriba, ayniqsa AQSh, Germaniya va Buyuk Britaniya kabi mamlakatlardan O'zbekistonda vasiylik va homiylik tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'llanma bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. "O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik Kodeksi" O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik Kodeksi vasiylik va homiylikni tartibga soluvchi asosiy huquqiy hujjatdir. Kodeksda vasiylik va homiylikka oid qoidalar, tartib va huquqlar batafsil bayon etilgan.

2. "O'zbekistonda huquqiy yordam: bolalar va oilalarni himoya qilish" – (Muallif: Usmanov, S.)

Chet el adabiyotlari:

3. Sulaymon Amirqulovich Xaydarov. (2024). O'quvchilarni tarbiyashda ijtimoiy fanlarni o'qitishni didaktik imkoniyatlari. SCIENCE AND EDUCATION SCIENTIFIC JOURNAL. 5.1.B.271-275.

4. Khaydarov S,A. (2023). Using technologies in teaching social sciences. GALAXY INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL (GIIRJ), (pp. 305-309). 11(9).

5. Хайдаров, С. (2023). Pedagogik faoliyatda o'qituvchi o'zida kompetentlik sifatlarini shakillantirishi. Цифровизация современного образования: проблема и решение, 1(1), 64–67.

<https://inlibrary.uz/index.php/digitalization-modern-education/article/view/24652>

6. Хайдаров, С. А. (2023). ТАРИХ ДАРСЛАРИДА САНЪАТ АСАРЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ УСУЛЛАРИ. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(1/2), 92-96.

7. Khaydarov, S. A. (2021). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. International scientific and practical conference. CUTTING EDGE-SCIENCE. In *Conference Proceedings* (pp. 41-43).